

Fitxes arqueològiques del Maresme i del Vallès I. La Roca d'en Toni (Vilassar de Dalt)

Oriol Font i Cot ¹

Dates de prospecció: 20 de juliol de 2003; 17 de maig de 2004; 4 de març de 2006.

Coordenades: 0445201; 4598248 **Latitud:** 41° 31' 56"

Altitud: 425 ± 10 m.s.n.m.

Orientació: 220°, presa el 20 de juliol

Altura angular: en cap cas inferior als 8°. És difícil esbrinar-ho amb exactitud, ja que les muntanyes cap on mira el dolmen estan cobertes per un frondós pinar que tan sols permet establir el valor mínim suara esmentat.

Azimut astronòmic: 227°

Declinació astronòmica: -28° 37' 58"

Com arribar-hi: s'ha de prendre la carretera BV-5022 des de Vilassar de Mar. Un cop a Cabrils cal que entrem al poble, girant a mà esquerra a l'altura d'una cruïlla amb semàfors on, a la dreta, hi ha una gasolinera. Seguim aquest carrer, força costerut, fins arribar al límit dels termes municipals de Cabrils i Vilassar de Dalt. Ara ens hem de desviar a la dreta, seguint el carrer de Mossèn Josep Mas. L'asfaltat desapareix i prossegueix el trajecte per una àmplia pista forestal,

1. Doctor en Prehistòria per la Universitat de Barcelona (2007), defensant la tesi doctoral *Les orientacions dels sepulcres de corredor, galeries catalanes i arques amb vestibul-pou de Catalunya*, que va rebre la qualificació d'excel·lent cum laude per unanimitat.

Cap de la secció de planetària del Grup d'Astronomia de Tiana.

Membre del SERP (Seminari d'Estudis i Recerques Prehistòriques) de la Universitat de Barcelona. Professor de Ciències Socials d'Institut.

perfectament transitable. Trobarem un trencant i agafarem el que hi ha a mà esquerra. Continuarem fins trobar una nova cruïlla, on se'ns indica la direcció del dolmen. Ara la pista quasi bé no té corbes i continua ascendint. El dolmen es troba a una nova cruïlla de camins, i és perfectament visible perquè està rodejat per una estructura contemporània de planta circular. En línia recta, des del trencant on comença el carrer Mossèn Josep Mas fins al megàlit, hi ha 2.400 metres de distància; des de l'inici de la pista forestal, 1.850 metres i, des de la darrera cruïlla on s'assenyala el dolmen, poc més de 700 metres.

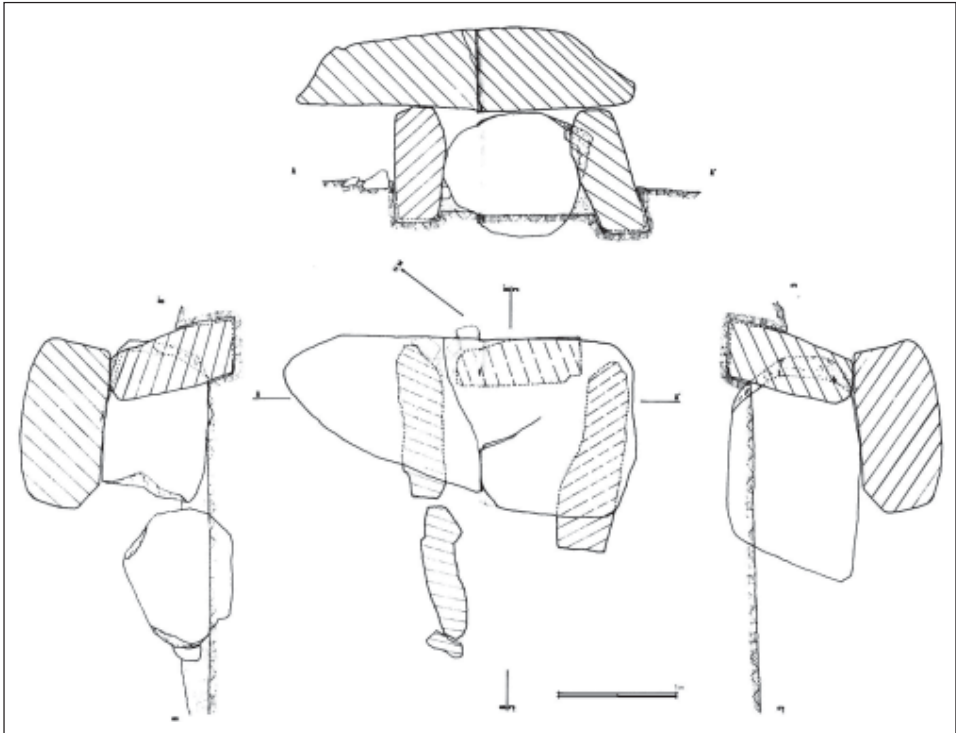
Ubicació i entorn: el dolmen es troba situat a una zona planera. La seva posició estratègica sembla bastant evident, tot i no trobar-se a un punt massa dominant; de fet, el dolmen tan sols té una posició preeminent entre els 80 i els 180°, mentre que a ponent, en concret entre els 190 i 260° i els 285 i 70°, hi ha elevacions que, en conjunt, superen els 5°. Ara bé, atesa la seva ubicació, des d'aquestes elevacions el dolmen deu ser perfectament visible. El paisatge immediat del megàlit combina els boscos d'alzines i pins –a llevant– amb alguns horts i, al nord-oest, una casa.

Descripció arquitectònica: aquest exemplar és un sepulcre de corredor evolucionat amb passadís ample, tipus galeria catalana. Les lloses són de granit; les dimensions d'aquest exemplar són les següents:

- Longitud màxima mesurable, 3,8 m.
- Amplària, a la capçalera, 1,3 m.
- Amplària, a l'inici mesurable, 0,9 m.
- Altura màxima (llosa lateral sud de la cambra), 0,9 m.

Per les dimensions de la cambra i l'inici del passadís, considerem que és una petita galeria catalana, tal i com ja han apuntat altres autors (CURA i CASTELLS 1977: 88, nota 45; CASTELLS i VILARDELL 1983: 52; TARRÚS *et al.* 1984: 90; FARELL *et al.* 1995: 25; MERCADAL (coord.) 2003: 33).

LA ROCA D'EN TONI (VILASSAR D E DALT)

Planta i seccions del dolmen de la Roca d'En Toni (CASTELLS i VILARDELL 1983: 50-51).

El sepulcre de Vilassar de Dalt, en una representació artística de principis del proppassat segle (CARRERAS Y CANDI 1903: 247). Permet apreciar la llosa del lateral sud del passadís que no apareix a la planta de Castells i VilardeLL. Aquest bloc va ser reposat amb posterioritat a la publicació de la planimetria ja esmentada, però, recentment, ha tornat a caure (per a més detalls, vegeu l'apartat «Estat de Conservació»).

Fotografia de la Roca d'En Toni, des de l'angle oest. Va ser realitzada en el decurs de l'excavació que realitzà Bosch Gimpera fa aproximadament una vuitantena d'anys. En primer terme, s'aprecia la llosa lateral sud del passadís, desplaçada i recolzada en la massa tumulària. En l'època d'aquella excavació, encara es conservaven visibles vestigis del túmul (SOLDEVILA 1963, segona edició de 1968: 94, superior).

Fotografia del dolmen, en aquest cas recent, obtinguda des del lateral sud-oest. Si comparem aquesta imatge amb el dibuix de Carreras y Candí, la planimetria de Castells i Vilardell i la fotografia de l'excavació de Bosch Gimpera, podrem apreciar algunes diferències. La llosa del començament del passadís del lateral nord (a la foto, la que hi ha més a l'esquerra) no apareix enlloc més, per la qual cosa suposem que no pertany al sepulcre. La llosa del passadís del lateral sud no hi és a la planimetria de Castells i Vilardell, tot i que fou dibuixada per Carreras y Candí, com també el bloc que, en la foto de l'excavació efectuada per Bosch Gimpera, es troba desplaçat i es recolza en el túmul. En dates molt recents, aquesta llosa ha caigut o, més probablement, algun brètol l'ha tombada (més detalls, vegeu l'apartat «Estat de Conservació»).

Dues imatges més del sepulcre megalític de Vilassar de Dalt.
Superior: vista des del costat de llevant. **Inferior:** des del lateral nord.

No és possible discernir ni la forma ni les dimensions del túmul, ja que, tal i com es pot palesar en les imatges reproduïdes a aquesta pàgina, quasi bé no en resten vestigis. Tenint en compte les dimensions del sepulcre i el que es pot veure en la fotografia de l'excavació dirigida per Bosch Gimpera, considerem que el seu diàmetre en cap cas seria inferior als 6 o 7 metres.

Elements de datació: no es conserva cap vestigi del seu aixovar, bé per les violacions que hagi patit des de vell antuvi, bé perquè les troballes hagin desaparegut (com en el cas de la probable excavació efectuada a inicis del passat segle per membres del Centre Excursionista de Catalunya [CASTELLS i VILARDELL 1983: 49]), o bé per no donar fruit cap de les excavacions posteriors, com la de Bosch Gimpera (*ibid.*) o la de Ribas, el juny de 1950 (RIBAS 1952: 23). Per això, tan sols podem datar aquest sepulcre a partir de la seva arquitectura. Com que es tracta d'una galeria catalana, és possible atribuir la seva construcció a la quarta fase arquitectònica proposada per Tarrús (2003: 61), és a dir, el neolític final-calcolític recent (primera meitat del III mil·lenni cal ANE).

Estat de conservació: en dates molt recents, la Roca d'en Toni ha patit diversos actes vandàlics. La coberta és al seu lloc, així com la capçalera, tot i que durant la nostra segona visita vam apreciar-hi diverses pintades a la seva cara interna. Les tres lloses del lateral nord també resten dempeus; en realitat, la del començament del passadís no apareix a la documentació anterior, fet pel qual considerem que no pertany al sepulcre. En relació al lateral sud, durant la nostra prospecció les dues lloses eren al seu lloc, però quan el vam anar a veure el maig de l'any següent la llosa del passadís havia caigut, podent-se apreciar, encara, la petja de la seva silueta. Aquesta llosa havia estat reposada amb posterioritat a la intervenció de Castells i Vilardell, però no era clavada a massa fondària, per la qual cosa havia tornat a caure; de qualsevol manera, creiem que la caiguda no ha estat natural, sinó intencionada, essent probable que l'autoria d'aquesta bretolada sigui la mateixa que la dels grafitis.

Posats en contacte amb el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Araceli Martín ens va dir que era la primera notícia que en tenien. Atès que es tracta d'un monument molt visitat, creiem que l'agressió es devia produir durant els dies o les setmanes anteriors. Com sigui, en el decurs d'una altra visita el 5 de març de 2006, vam comprovar que la llosa havia estat de nou recol·locada.

A escassos metres al sud del megàlit hi ha dos blocs tombats. Creiem que el més gran podria haver format part del cobriment de la cambra o del passadís. L'estructura tumular és quasi bé inexistent, apreciand-se'n lleus vestigis al lateral nord.

BIBLIOGRAFIA

- ALMAGRO BASCH, Martín, *et al.* (1945), *Carta Arqueológica de España. Barcelona*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Diego Velázquez (Madrid 1945), 253 pp.
- BALIL, A.; RIPOLL, E. «Comarca de Maresma», *Archivo Español de Arqueología. Vol. XXV (1r Semestre)*, CSIC. Instituto de Arqueología y Prehistoria Rodrigo Caro (Madrid 1952), 180-181.
- BOSCH, Josep *et al.*, «Les comunitats del Neolític final-Calcolític i Edat del Bronze», *Els orígens del Vallès Oriental. Introducció a l'Arqueologia de la Comarca. Curset a càrrec dels membres de l'Àrea d'Arqueologia*, Museu de Granollers, Àrea d'Arqueologia (1985), 37-60.
- CARRERAS, E. *et al.*, «Els dòlmens de l'Empordà i del Rosselló: una visió de conjunt», *Patrimoni i Història Local. Jornades d'homenatge a Lluís Esteva i Cruañas*, Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols - Diputació de Girona - Consell Comarcal del Baix Empordà (Sant Feliu de Guíxols 1996), 19-24.
- CARRERAS Y CANDI, Francesch. «Excursió als orígens de la riera d'Argentona», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, Any XIII, Octubre, nº 105* (1903), 241-251.
 – *Biblioteca històrica del Maresma. Volum III. Orígens de la riera d'Argentona (estudi excursionistich-historich)*, Tip. L'Avenç (Barcelona 1904), 36 pp.
 – «Dólmenes en Piñana y Vilasar», *Miscelánea Histórica Catalana. Serie I*, Imprenta de la Casa Provincial de Caridad (Barcelona 1905b), 175-182.
 – «Descripció política-històrica-social», *Geografia General de Catalunya. Dirigida per Francesch Carreras y Candi. Catalunya*, Casa Editorial Al bertó Martín (Barcelona, s.d. 1914?), 1123 pp.
- Carta Arqueològica: Maresme. Inventari i Documentació del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya* [Consulta: 25 de novembre de 2002 a 7 de març de 2003].
- CASTELLS, J. i VILARDELL, R. «El sepulcre megalític de la Roca d'en Toni (Sant Genís de Vilassar, Maresme)», *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, 4. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (Barcelona 1983), 49-52.
- CURA-MORERA, Miquel; CASTELLS, Josep. «Evolución et typologie des mégalithes de Catalogne», *L'Architecture mégalithique. Colloque du 150e anniversaire de la Société Polymathique du Morbihan*, Vannes, Château Gaillard (1977), 71-97.
- CURA i MORERA, Miquel; VILARDELL i PASCUAL, Roser. «Estat actual de la investigació sobre el megalitisme a Catalunya», *Homenatge a Miquel Tarradell. Estudis Universitaris Catalans. Volum XXIX*, Curial Edicions Catalanes (Barcelona (1993), 159-196.
- CUYÀS i TOLOSA, Josep M. *Història de Badalona. Volum II. I. Prehistòria. II. Els celtes. III. Els ibers*, Arts Gràfiques Duran (Badalona 1976), 225 pp.
- ESTRADA, José. «Fichero Arqueológico», *Agrupación Excursionista de Granollers*, número 30 (octubre 1946), 121-122.
 – «Sección Estudio. Nuestras Actividades en 1947», *Anuario de la Agrupación Excursionista de Granollers* (diciembre 1947c), 16-18.
- ESTRADA GARRIGA, José. *Síntesis arqueológica de Granollers y sus alrededores*, Publicaciones del Museo de Granollers (Granollers 1955), 24 pp + 1 mapa.
- ESTRADA i GARRIGA, Josep. «Granollers a l'antiguitat», *Revista del Vallès* (La Garriga 1993), 157 pp.

- FÀBREGA i ENFEDAQUE, Albert. *27 Dòlmens Monumentals de Catalunya. Itineraris de descoberta*, Farell Edicions. Llibres de Muntanya, 12 (Sant Vicenç de Castellet 2006), 144 pp.
- FARELL, David, *et al.*, *Dòlmens. Una tradició funerària a Catalunya: el cas del Maresme*, Grup d'Història del Casal, Col·lecció Sal·lusti, 2 (Mataró 1995), 41 pp.
- GOMIS, Cels. «Sant Genís de Vilassar o Vilassar de Dalt», *Geografia General de Catalunya. Dirigida per Francesch Carreras y Candi*, Establiment Editorial d'Albert Martín (Barcelona s.d. b)], 321-24.
- GUDIOL y CUNILL, Joseph. *Nocions de Arqueologia Sagrada Catalana*, Imp. de la Viuda de R. Anglada (Vich 1902), 647 pp.
- HOSKIN, Michael. *Tombs, temples and their orientations. A New Perspective on Mediterranean Prehistory*, U.K., Ocarina Books Ltd. (2001), 264 pp.
- HOSKIN, Michael; PALOMO i PÉREZ, Toni. «Studies in Iberian archaeoastronomy: (4) Orientations of megalithic tombs of Eastern Catalunya», *Journal for the History of Astronomy*, XXXIX (1998), 63-79.
- LLEONART i CASADEVALL, Robert. «El Maresme durant l'Eneolític», *Miscel·lànies Arqueològiques sobre Mataró i El Maresme*, Museu Municipal de Mataró - Ajuntament de Mataró (Mataró 1976), 9-13.
- LLEONART i CASADEVALL, Robert, *et al.*, «La serralada litoral a cavall del Maresme i el Vallès Oriental: un espai ben conegut pels pobladors prehistòrics», *XII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Pirineus i veïns al 3r mil·lenni AC. De la fi del neolític a l'edat del bronze entre l'Ebre i la Garona. Puigcerdà, 10-12 de novembre del 2000* (2002), 199-206.
- MAÑÉ i SABAT, Antoni. *Itineraris dolmènics de Catalunya*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Llibre de Motxilla (Barcelona 1996), 79 pp.
- MERCADAL i FERNÀNDEZ, Oriol (coord.), *Laietania, 14. Estudis d'arqueologia i d'història. La Costa de can Martorell (Dosrius, El Maresme). Mort i violència en una comunitat del litoral català durant el tercer mil·lenni aC*, Museu de Mataró - Secció Arqueològica (Mataró 2003), 256 pp.
- P.B., «Des cobriu el Maresme. El dolmen de Can Boquet», *El Maresme. Setmanari d'informació*, any 4, núm. 65, època 2a, 16-22 de febrer (1979), 20.
- RIBAS i BERTRAN, Marià, *Origen i fets històrics de Mataró*, L'Aixernador Edicions, Col·lecció «El Montalt», núm. 19 (Argentona 1934, reedició de 1995), 124 pp.
– *El poblament d'Ilduro. Estudi arqueològic i topogràfic des dels temps prehistòrics fins a la destrucció d'Ilduro*, IEC, Memòries de la Secció Històrico Arqueològica, XII (Barcelona 1952), 99 pp.
- SERRA RÀFOLS, J. de C. «El poblamiento de la Maresma o Costa de Levante en la época anterromana», *Ampurias*, IV (1942), 69-110.
– «El estudio de la Cultura Megalítica Catalana», *Anuario de Prehistoria Levantina*, V (1954), 23-33.
- SOLDEVILA, Ferran (dir.), *Història dels catalans*, Edicions Ariel (Barcelona 1963, segona edició de 1968), 586 pp.
- TARRÚS i GALTER, Josep, «Els constructors de megàlits a Catalunya: cistes i dòlmens entre els mil·lennis V-III cal aC», *Cota Zero*, 18 (2003), 54-75.
- TARRÚS, J., *et al.*, «El fenómeno megalítico en el Pirineo Oriental de Cataluña», *BAR International Series 193* (London 1984), 79-113.